

Макара О.В., канд. екон. наук

Інститут економіки та прогнозування НАН України

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЙТИНГІВ ОКРЕМИХ КРАЇН

Розглянуто поняття конкурентоспроможності економічного середовища та досліджено основні передумови його побудови. Проведено аналіз рейтингів конкурентоспроможності, розрахованих за методологією Всесвітнього економічного форуму, восьми країн світу: Фінляндії, Естонії, Угорщини, Китаю, Польщі, Казахстану, Росії та України за показниками, що характеризують наявність сприятливого середовища для розвитку бізнесу. Розроблено рекомендації до стратегії підвищення національної конкурентоспроможності економічного середовища в Україні.

Формування конкурентоспроможної національної економіки сьогодні є головним завданням соціально-економічної політики України. Вивчаючи конкурентоспроможність нації, необхідно проводити аналіз економічних показників, існуючих передумов розвитку та державної національної політики, яка має формувати можливості країни створювати та підтримувати таке середовище, що забезпечуватиме більші можливості для своїх підприємств і кращі умови для свого народу. Метою національної політики повинно бути забезпечення постійного зростання добробуту нації і кожного громадянина в поєднанні з досягненням гідного місця країни в глобальних економічних процесах [1]. Макроекономічна, фінансова, регуляторна, інноваційна політики, активність громадських та державних установ, розвиненість освіти, науки та ринку праці і становлять основні фактори глобальної конкурентоспроможності.

Одним із ключових елементів загальної конкурентоспроможності національної економіки є конкурентоспроможність економічного середовища всередині країни. Як визначає сучасний економічний словник, "економічне середовище країни – це сукупність економічних умов розвитку підприємництва та ділового життя" [2], що включає власне макроекономічні, технологічні, політичні, законодавчі, демографічні, культурні та екологічні передумови розвитку бізнесу.

Оцінюючи проблеми адаптації України до глобального економічного середовища, дослідники С.І.Пирожков та А.І.Сухоруков, зазначили необхідність використання наявних конкурентних переваг та наближення до основних показників країн, які є прикладом пристосування до глобальних змін [3]. За умов глобалізації, очевидно, потрібно забезпечувати координацію внутрішньої та зовнішньої економічної політики з країнами-партнерами. В той же час категорія конкурентоспроможності економічного середовища всередині країни пов'язана не стільки з економічною безпекою та із відстоюванням її

національних інтересів в процесі міжнародних економічних відносин як суб'єкта світового співтовариства, скільки з внутрішніми інтересами забезпечення процесів формування сталого розвитку країни.

Власне конкурентоспроможне економічне середовище передбачає наявність економічної свободи, конкуренції, сильних стимулів до праці та вільного переміщення всіх ресурсних чинників виробництва, які включають капітал, працю, матеріали та обладнання. На рис. 1 структура проілюстрована таким чином, що наявні як ендогенні, так і екзогенні параметри впливу.

Рис. 1. Економічне середовище

Така система працює на мікро- і на макрорівні. На мікроекономічному рівні зміни економічного середовища можуть стати суттєвою загрозою або відкрити нові можливості для розвитку бізнесу. Для успішного функціонування фірми необхідно проведення неперервного моніторингу змін, що відбуваються в економічному середовищі та відповідного швидкого та продуманого реагування на них.

На макрорівні можливо розглядати загальну конкурентоспроможність економіки, при чому в її широкому розумінні, як передумови та інструменту сталого економічного розвитку. Конкурентоспроможність економічного середовища визначається здатністю стабільного зростання ефективності національного виробництва, використовуючи наявні національні ресурси, такі як праця, капітал, технології з метою забезпечення власним громадянам достатньо високого та зростаючого рівня життя [4]. Для цього наявне економічне середовище має сприяти зростанню ділової активності, керованої національним законодавством, та стабільно працюючими ринками [5].

Головну відповідальність за стан конкурентоспроможності економічного середовища несе держава. Цілеспрямована, послідовна та передбачувана державна регуляторна політика – це основа наявності конкурентних переваг для розвитку бізнесу в країні. Впровадження та реалізація такої політики, а також формування прозорого та зрозумілого правового поля має забезпечувати ефективну роботу ринкових механізмів, створювати надійні правові умови реалізації приватної ініціативи, сприяти конкуренції та дотриманню законності в країні. В останні роки в Україні фокус реформ перемістився з лібералізації та приватизації до створення інституційної системи, що сприятиме розвитку підприємництва, приватного сектора і, зрештою, зростанню конкурентоспроможності економіки. Але державні інститути мають довести свою ефективність: здатність сприяти створенню ефективного економічного середовища, забезпечувати законність і захищати право власності.

Проаналізуємо основні підходи, завдяки яким оцінюється конкурентоспроможність національної економіки, будуються міжнародні рейтинги конкурентоспроможності та як вони дозволяють оцінювати та порівнювати якість економічного середовища всередині країн і виділяти основні проблеми і потенційні можливості для сталого розвитку.

Рейтинг конкурентоспроможності Міжнародного інституту розвитку менеджменту. Швейцарський Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD) щорічно проводить дослідження рейтингу конкурентоспроможності більше ніж 60 економік світу. Під конкурентоспроможністю країни експерти IMD розуміють здатність нації створювати та підтримувати середовище, в якому виникають конкурентоспроможні компанії. Кожна країна оцінюється за чотирма групами показників, які характеризують загальний стан економіки, ефективність уряду, ефективність бізнесу, стан інфраструктури. У свою чергу, ці групи включають певну кількість блоків. Наприклад, ефективність роботи уряду оцінюється на основі бюджетної та податкової політики, якості державних інститутів, корпоративного та соціального законодавства. Відповідно кожен блок складається з десятків показників-критеріїв конкурентоспроможності.

Усього для вимірювання конкурентоспроможності IMD використовує 314 критеріїв, із них 128 критеріїв – це статистичні індикатори, які надані міжнародними і національними статистичними офісами та організаціями партнерів із 57 країн, 73 критерії розглядаються для ознайомлення і не використовуються для розрахунків, а решта 113 – це критерії, дані для яких отримують із щорічного спеціального обстеження 4 тис. респондентів із різних країн по всьому світу. При цьому кожне питання з обстеження розглядається як окремий критерій, але вага цих критеріїв становить приблизно 1/3 при обчисленні загального рейтингу конкурентоспроможності [6]. На жаль, для України таке дослідження досі не проводилося, але у 2007 р. ця організація планує розширити перелік країн-учасниць. Трійку лідерів становлять США, Гонконг і Сінгапур, тобто ці країни найкращим чином створюють і підтримують сере-

довище для розвитку конкурентоспроможних компаній. Росія другий рік поспіль обіймає 54 позицію цього рейтингу, а Польща опустилася з 57 на 58 позицію, залишивши позаду тільки Хорватію, Індонезію та Венесуелу. За незалежним обстеженням Ради конкурентоспроможності України, проведеним за методологією IMD, національні показники ефективності законодавчого та регуляторного поля, адаптивності політики уряду до змін в економіці, незалежності судової влади та бюрократії і протекціонізму одні з найгірших і суттєво гальмують зростання конкурентоспроможності вітчизняної економіки [7]. За більшістю критеріїв, Україна вже суттєво відстає від свого найближчого сусіда Росії, а у випадку, коли не буде створена і впроваджена національна стратегія підвищення конкурентоспроможності, країна може претендувати на ще нижчу позицію в рейтингу в майбутньому.

Рейтинг конкурентоспроможності Світового економічного форуму.

Аналогічний рейтинг буде Світовий економічний форум (СЕФ). Більшість показників критеріїв конкурентоспроможності – це результати опитування експертів. За оцінками цього рейтингу, Світовий економічний форум проводить порівняльне дослідження конкурентоспроможності країн та аналізує можливості її зростання. У 2006 р. СЕФ проаналізував стан 125 економік світу. Україна зайняла у цьому рейтингу конкурентоспроможності для зростання 78 місце. Відповідне дослідження базується на широкому колі критеріїв, серед яких виділяють такі блоки:

- Секція I. Агреговані показники економіки країни (3 індикатори);
- Секція II. Макроекономічне середовище (21 індикатор);
- Секція III. Технології: Інновації та проникнення у виробництво (21 індикатор);
- Секція IV. Людський фактор: Освіта, охорона здоров'я та трудові відносини (17 індикаторів);
- Секція V. Загальна інфраструктура (8 індикаторів);
- Секція VI. Суспільні інститути (27 індикаторів);
- Секція VII. Внутрішня конкуренція та кластерний розвиток (11 індикаторів);
- Секція VIII. Стратегії та операції на рівні компаній (24 індикатори);
- Секція IX. Навколишнє середовище (10 індикаторів).

Зрозуміло, що всі показники тією чи іншою мірою характеризують конкурентне середовище для бізнесу. Розглянемо ті з них, які відображають основні умови для розвитку підприємницького середовища та бізнесу, а оскільки Україна брала участь в цьому обстеженні, проведемо порівняльний аналіз з деякими країнами світу.

У вересні 2006 р. були анонсовані результати побудови рейтингу за 2006 р. за новою методикою. Останній звіт СЕФ більше концентрується на новому глобальному індексі конкурентоспроможності, на відміну індексу конкурентоспроможності зростання, що був розроблений Джері Саксом та Джоном МакАртуром і використовувався протягом останніх 5 років. Новий індекс був розроблений за останні два роки відомим професором Університе-

ту Колумбія Ксав'є Сала-і-Мартіном. Індекс розширює та поглиблює концепції та ідеї, на яких ґрунтувався попередній індекс, що використовував Форум. Як зазначив Клаус Шваб, засновник та виконавчий голова СЕФ, глобальний індекс конкурентоспроможності є вкладом у розширення розуміння тих ключових факторів, які визначають економічне зростання та допоможуть пояснити, чому певні країни успішніші за інших в плані зростання рівнів прибутку та можливостей для відповідного населення, беручи до уваги постійне зростання складності глобальної економіки [8]. Аналіз економічних умов націй, можливість порівняти вплив національних стратегій по покращенню економічного середовища, підвищення його ефективності та продуктивності – це головний засіб для політиків і ділових лідерів для формування вдосконаленої економічної політики та інституційних реформ, який надає оцінку рівня конкурентоспроможності світових економік.

Аналіз рівня конкурентоспроможності економічного середовища.

Дані глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК), а також індексу конкурентоспроможності зростання (ІКЗ) та його основних складових представлені в таблиці. Для деяких показників наведено фактичне значення параметра, що вимірюється в балах і значення, якого змінюється від 1 до 7, де найвищий бал відповідає найкращому значенню показника. Серед відібраних країн для аналізу, Україна стоїть в рейтингу конкурентоспроможності на останньому місці. Якщо ж ми звернемося до всього списку зі 125 країн, то Україна також на найнижчий позиції серед усіх європейських країн, крім двох країн повоєнної Югославії. Три позиції перед Україною займають В'єтнам, Молдова та Пакистан, а три позиції після Македонія, Грузія та Уганда. Як видно з таблиці, Україна може досягти значно кращих результатів, якщо в країні буде більше уваги приділятися регуляторному середовищу та підвищенню ефективності державних інститутів.

Таблиця

Рейтинг країн за індексами конкурентоспроможності та їх окремими складовими

Країна	ГІК 2006	ІКЗ 2005 (бали)	ІКЗ 2004	Індекс розвитку суспільних інститутів	Субіндекси		Індекс макроекономічного середовища
					Виконання контрактів та дотримання	Корупція	
Фінляндія	2	1 (5.94)	1	5 (6.19)	34 (5.91)	5 (6.49)	4 (5.52)
Естонія	25	20 (4.95)	20	25 (5.51)	35 (4.87)	21 (6.16)	30 (4.73)
Угорщина	41	39 (4.36)	39	34 (5.15)	43 (4.43)	29 (5.86)	63 (3.91)
Китай	54	49 (4.07)	46	56 (4.41)	62 (3.74)	50 (5.08)	33 (4.61)
Польща	48	51 (4.00)	60	64 (4.14)	65 (3.68)	66 (4.61)	53 (4.09)
Казахстан	56	61 (3.77)	-	76 (3.89)	71 (3.56)	81 (4.23)	41 (4.42)
Росія	62	75 (3.53)	70	91 (3.55)	109 (2.78)	76 (4.33)	58 (4.02)
Україна	78	84 (3.30)	86	90 (3.56)	105 (2.87)	79 (4.26)	78 (3.52)

Джерело: World Competitiveness Yearbook. – IMD, 2005. – www.imd.org.

Проведемо порівняльний аналіз основних факторів, що дозволяють країнам мати певну позицію в рейтингу конкурентоспроможності, в контексті сприятливого бізнес-середовища. Для аналізу відберемо Фінляндію – лідера рейтингу, Естонію – найкращого представника з країн колишнього СРСР, найближчих сусідів Росію, Польщу та Угорщину, а також Китай та Казахстан як приклади країн, що демонструють позитивну динаміку розвитку та скористаємося більш деталізованими даними індексу зростання за 2005 р.

Два роки поспіль Фінляндія займала верхню строку рейтингу конкурентоспроможності. Ця країна володіє чудовими макроекономічними показниками та одним із найбільш інноваційних бізнес-середовищем. Крім того, слід зазначити, що Фінляндія регулярно обирає варіант розвитку з бюджетним профіцитом, який дозволить виконати майбутні соціальні зобов'язання в зв'язку з старінням населення країни. Що стосується тематики нашого дослідження, то рівень інституційного середовища в цій країні один із найвищих у світі (дані таблиці та рис. 2). Умови для ведення бізнесу, включаючи законодавче середовище, доступність фінансових ресурсів, підтримка держави, відсутність бюрократії та корупції, відповідають усім умовам для зростання конкурентоспроможності. Як видно з діаграми на рис. 2 та з даних таблиці, єдиний проблемний елемент – це вплив рівня податків і зборів на стимули для розвитку та інвестиції (рейтинг 106). Але позитивна відповідь на таке питання в анкеті ще не засвідчує, що високий рівень податків заважає фінській продукції вільно конкурувати на світових ринках або ж забезпечувати своїм громадянам високі стандарти життя. Навіть навпаки, високі податкові збори на даному етапі розвитку фінської економіки дозволяють досягти високого рівня освіти, безпеки та отримати мотивовану і професійну робочу силу. Крім того, загальне податкове навантаження, згідно з опитуванням, становить трохи більше 25%, що виводить країну за цим показником уже тільки на 20 місце в загальному рейтингу конкурентоспроможності.

Аналізуючи ситуацію в Україні в цій сфері, слід відмітити, що за даними опитування представники бізнесу оцінюють вплив рівня податків і зборів як такий, що суттєво обмежує стимули до розвитку, а загальне податкове навантаження на підприємство оцінюється на рівні 40% від чистого доходу, що призводить до ситуації, коли Україна за цими критеріями займає відповідно 111 та 106 позиції в рейтингу.

Естонія – перша з країн пострадянського простору, якій вдалося досить швидко переміститися в першу двадцятку, залишивши позаду багато розвинених європейські країн. Однією з причин такого стрімкого зростання було розуміння необхідності створення передумов для розвитку бізнесу в країні. Успішна боротьба з корупцією, продумана макроекономічна та фінансова політики, підтримка високотехнологічного виробництва дозволили країні запровадити основу для використання конкурентних переваг. На сьогодні вона активно здійснює перехід до економіки знань, але навіть, зробивши акцент на запровадженні технологій та інновацій, все ж таки створення умов для розвитку ефективного бізнесу в країні залишається пріоритетним напрямом внут-

рішньої політики. За показниками рейтингів якості регуляторної політики, доступу до кредитів, наявності торгових бар'єрів, впливу податків на стимули для розвитку та загальної ефективності податкової політики Естонія входить до першої десятки найбільш конкурентоспроможних країн світу.

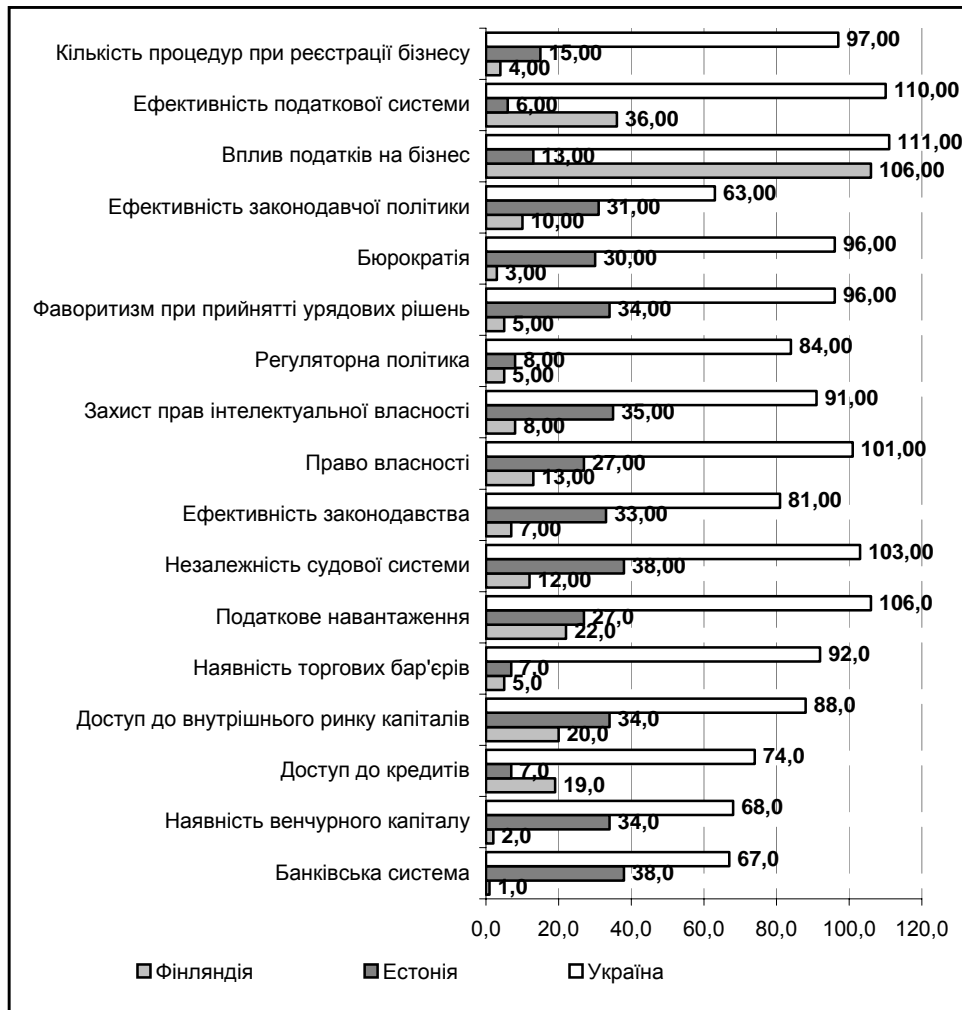

Рис. 2. Рейтинги Фінляндії, Естонії та України за окремими елементами регулювання економічного середовища

Джерело: World Competitiveness Yearbook. – IMD, 2005. – www.imd.org.

Як видно з рис. 2, розрив між Україною та лідерами рейтингу Естонією та Фінляндією за показниками, що характеризують економічне середовище, досить глибокий, але детальний аналіз економічної політики, що впроваджується цими країнами, може слугувати основою при виборі пріоритетних напрямів в національній програмі підвищення конкурентоспроможності. Аналіз країн-сусідів зі схожими економічними проблемами, у свою чергу, дозволить урахувати короткострокову перспективу розвитку української економіки.

Польща зараз займає останню позицію в досліджуваному рейтингу серед країн членів і майбутніх членів Європейського союзу. Навіть переміщення країни на 10 сходинок вгору відносно попереднього року (з 60 на 51 місце) не дозволяє говорити про повністю використаний потенціал для розбудови конкурентоспроможної економіки. Це підтверджують і дані рейтингів за окремими факторами та субфакторами. Індокси, що формуються з показників, які характеризують бізнес-середовище, на 10–15 пунктів відстають від загального індексу росту. Це потребує додаткової уваги саме в цій сфері економічних відносин польської економіки. Головні зрушення, що відбулися, були спровоковані здебільшого загальними перевагами, які несе з собою членство в Європейському Союзі, та ініціативами, які воно вимагає від уряду для впровадження економічних реформ.

Набагато кращий потенціал в цьому аспекті демонструє Угорщина. Показники рейтингу в групі публічних інституцій випереджають загальний індекс росту конкурентоспроможності економіки країни. Найбільш вражаюче значення показника, що характеризує наявність бюрократії в країні. За цим фактором, країна вийшла на друге місце, поступившись тільки Румунії. Це означає, що керівники підприємств майже не витрачають часу на узгодження справ по своєму бізнесу з чиновниками. Аналогічний показник по Україні вивів країну на 96 позицію в рейтингу, що свідчить, що підприємці більше 20% свого робочого часу витрачають на подолання бюрократичних перепон. Крім того, Угорщина демонструє відсутність торгових бар'єрів, невисоке податкове навантаження на бізнес і чітко захищене законом право власності.

У проблемних зонах досяжності вищих рівнів конкурентоспроможності Росія та Україна має дуже багато спільного. Майже однаково низькі позиції мають ці країни за показниками наявності торгових бар'єрів і незалежності судової системи. Крім того, і Росія, і Україна мають терміново усунути прогалини в чинному комерційному законодавстві та ситуацію з виконанням контрактів. Відставання Росії за цим показником від середнього рейтингу на 35 пунктів гальмує можливість подальшого зростання конкурентоспроможності країни. Власне, це і відбувається протягом останнього періоду, коли економіка відкотилася на 5 позицій в рейтингу. Окрім спільних проблем існують і певні відмінності у сфері ведення бізнесу в Росії і Україні. Так, у Росії краща ситуація з доступністю кредитів і виходом на ринки капіталу. Також в Росії загальний податковий тиск (65 позиція в рейтингу) підвищує загальний рейтинг країни, а от Україну показник податкового тиску відсунув на 106 позицію, що звичайно погіршує загальний рейтинг. Те саме із показником, що характеризує легкість входження до бізнесу: рейтинг України 97, Росії 37. Великою проблемою для обох країн залишається корупція, фаворитизм при прийнятті урядових рішень і бюрократія (рис. 3).

Ситуація в Казахстані так само нестабільна, а конкурентоспроможність бізнес-середовища теж погіршує загальний рейтинг цієї країни. Серед потенційно сильних сторін у цієї країни, як видно рис. 4, відсутність песимістичних настроїв в бізнесі, доступність фінансових ресурсів та ефективність законо-

давчої політики. Казахстан, Таджикистан та Киргизька Республіка були вперше включені в обстеження у 2005 р. І якщо дві останні з колишніх республік СРСР ввійшли на нижні сходинки рейтингу, то Казахстан опинився одразу всередині, обігнавши Україну на 23 пункти.

Урядом Казахстану серед пріоритетних завдань окремо було виділено поліпшення рівня конкуреноспроможності національної економіки, і така політика дає свої позитивні результати. Безумовно, головним елементом при цьому стала стабільна макроекономічна ситуація. Субіндекс макроекономічної стабільності виводить Казахстан на 24 місце у світовому рейтингу конкуреноспроможності. Що стосується оцінок бізнес-сфери, то при порівнянні країн треба брати до уваги певну суб'єктивність вимірювань за допомогою опитування. Коли підприємці самі оцінюють рівень корупції в країні, то при цьому не завжди можливо адекватно порівнювати отримані результати.

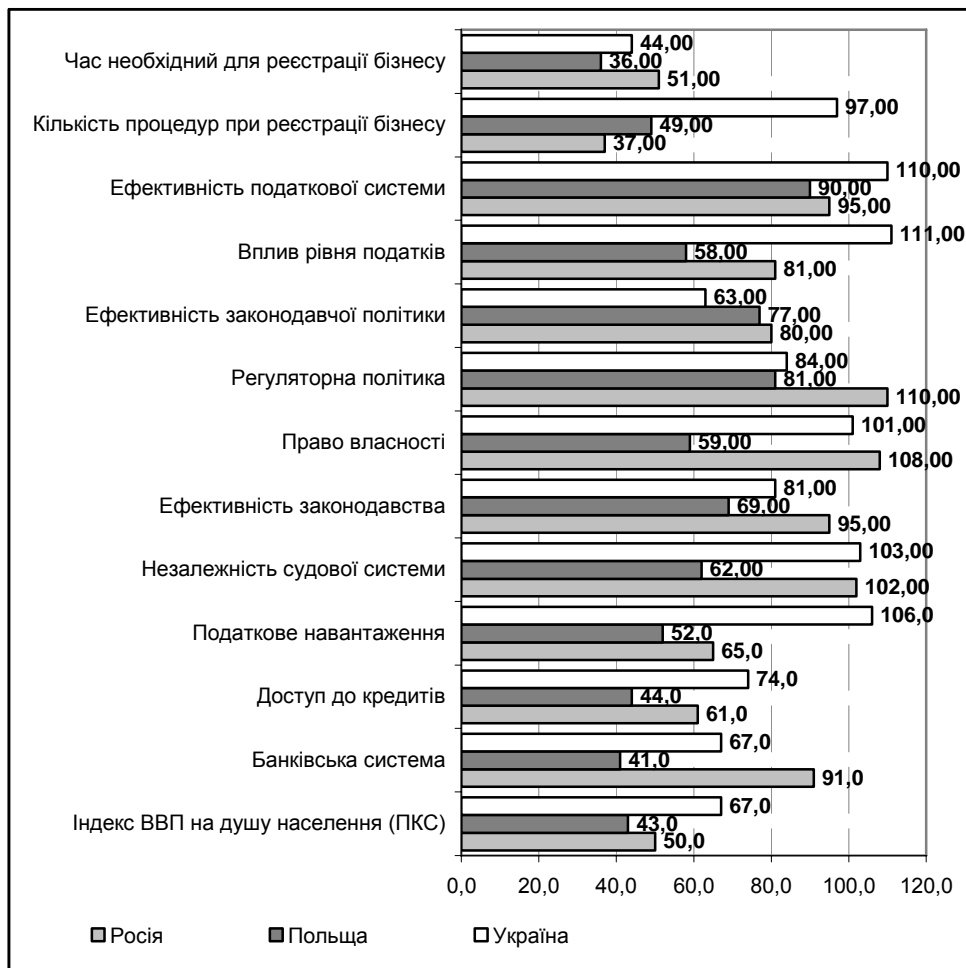

Рис. 3. Рейтинги Польщі, Росії та України за окремими складовими регулювання економічного середовища

Джерело: World Competitiveness Yearbook. – IMD, 2005. – www.imd.org.

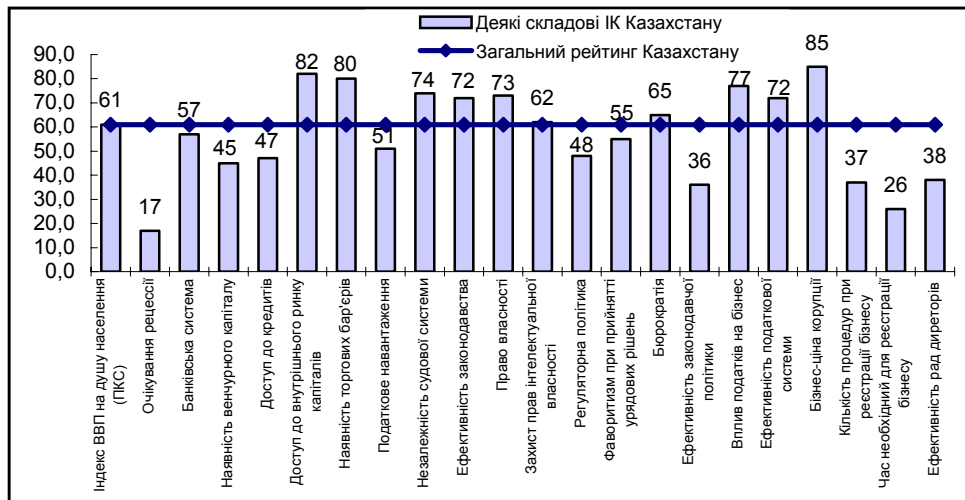

Рис. 4. Індекс конкурентоспроможності зростання та його окремих складових для Казахстану

Джерело: World Competitiveness Yearbook. – IMD, 2005. – www.imd.org.

Згідно з даними обстежень ситуація з бюрократією, корупцією та лобіюванням в Україні набагато гірше за відповідну ситуацію в Казахстані, що відображається у 20-30 пунктах рейтингу. Але менш суб'єктивні показники засвідчують дещо іншу ситуацію. Так, за даними іншого обстеження, яке проводиться Світовим банком, було у кількісному вигляді оцінено рівень бюрократії в бізнес-сфері в країні. Наприклад, згідно з законодавством щодо здійснення міжнародної торгівлі підприємцю необхідно зібрати певну кількість документів (в Україні 6 – Казахстані 14), підписів (в Україні 9 – Казахстані 15) витратити певну кількість днів (в Україні 34 – Казахстані 93) для експорту продукції, і відповідно (10–18, 10–17, 46–87) для імпорту. Такі порівняльні об'єктивні дані дають дещо іншу картину щодо дозвільної системи та бюрократії в країні.

Наявність таких розходжень зовсім не принижує цінності рейтингу, але передбачає більш уважне трактування оцінок країнами з різною ментальністю та культурою ведення бізнесу.

Входження Китаю до відібраних для оцінювання країн пояснюється цікавістю аналізу того, що відбувається на азійських ринках. Перші позиції в рейтингу серед азійських країн займають азійські тигри Тайвань та Сінгапур (5 та 6 позиції відповідно). Рівень технологій, макроекономічної стабільності та розвитку громадських установ відповідає позиціям лідерів цього рейтингу. Але ближчою до економіки України на сьогодні виявляються дві такі великі країни, як Китай та Індія (49 та 50 позиції). На жаль, реальний індекс конкурентоспроможності України нижчий: країна займає наступну сходинку в рейтингу за Пакистаном, який, на відміну від України, що поліпшила свій рейтинг усього на 2 шабля, вдалося піднятися за 2005 р. на 8 позицій. Як і Пакистан, Китай має високий потенціал для зростання конкурентоспромож-

ності. Макроекономічна політика Китаю привносить головні позитивні бали. Як видно з рис. 5, мінімальна кількість факторів, які характеризують бізнес-середовище, мають випереджуючий характер, тобто сприяють подальшому зростанню конкурентоспроможності країни. Серед таких показників є очікування рецесії, незалежність судової влади, регуляторна політика та ефективність законодавчої політики. Такий аналіз доводить, що існують різні політичні підходи до побудови конкурентоспроможної держави. В Китаї маємо ситуацію, коли держава зверху спускає основні регуляторні директиви і відстежує їх виконання. Тобто всі ті важелі, які мають і можуть використати уряд країни та інші державні інститути застосовуються, але реально публічні інститути відсутні від впливу на економічну політику. Державне регулювання економіки має свої переваги при побудові чіткої владної вертикалі, але обмеженість ліберальної політики не дозволяють вивести країну на більш високі щаблі рейтингу конкурентоспроможності.

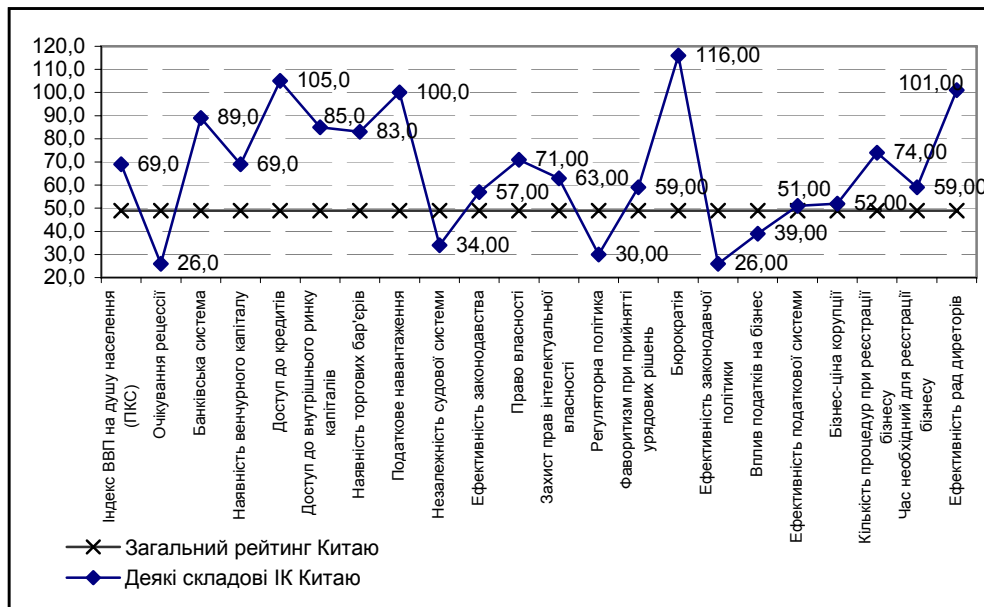

Рис. 5. Індекс конкурентоспроможності зростання та його окремих складових для Китаю

Джерело: World Competitiveness Yearbook. – IMD, 2005. – www.imd.org.

Ця ситуація майже протилежна тій, що склалася в Україні, коли більшість ініціатив уряду діють неефективно і відповідно оцінюються бізнес-середовищем, але внутрішні процеси в бізнесі дозволяють свідчити про певний розвиток комерційних відносин. З рис. 6 видно, які з показників дають позитивний ефект на загальну конкурентоспроможність, а які негативний.

Так, не забезпечено належний захист права власності, ефективність податкової системи та розповсюдження корупції. Але певні елементи законодавчої політики, особливо в частині реєстрації та функціонування рад директорів забезпечують підвищення рівня конкурентоспроможності. Крім того, екс-

пертами СЕФ при аналізі кожної країни виділяються основні проблемні фактори для ведення бізнесу. Такі дані отримуються шляхом опитування: респондентам пропонувалося виділити з чотирнадцяти представлених проблем найвагоміші перепони для розвитку бізнесу. Найбільш проблемними українськими підприємцями були названі податкова політика та корупція, доступ до фінансування, рівень податків і зборів та політична нестабільність. Далі йдуть проблеми з інфляцією, бюрократією, недостатньою інфраструктурою, нестабільністю уряду, низькою кваліфікацією робочої сили. Решту показників, серед яких злочинність та крадіжки, обмежувальне трудове законодавство, валютне регулювання та нерозвинена трудова етика виділили менше 2% респондентів.

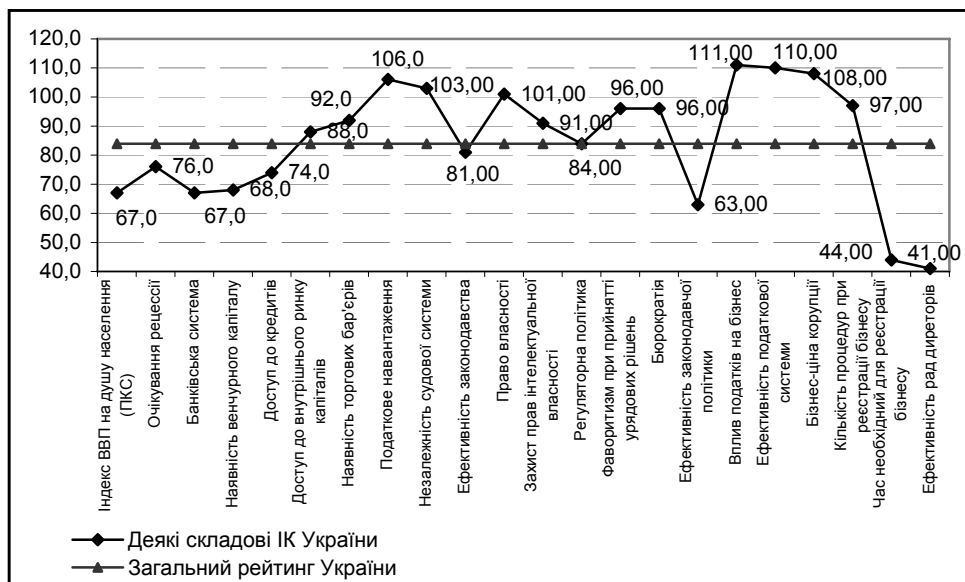

Рис. 6. Індекс конкурентоспроможності зростання та його окремих складових для України

Джерело: World Competitiveness Yearbook. – IMD, 2005. – www.imd.org.

Проведений аналіз доводить, що проблеми конкурентоспроможності економічного середовища в Україні існують майже за більшістю окремих складових ІКЗ і, незважаючи на впроваджені заходи в регуляторній політиці та політичні зміни, рейтинг України за глобальним індексом конкурентоспроможності має тенденцію до погіршення. Внаслідок цього в країні назріла необхідність розроблення спеціальної програми підвищення національної конкурентоспроможності, однією з вагомих складових якої мають бути рекомендації по створенню сприятливого середовища для розвитку національного бізнесу та залучення іноземних інвестицій.

Рекомендації до стратегії підвищення конкурентоспроможності економічного середовища. Розглядаючи причини такої низької позиції в

рейтингу конкурентоспроможності, стає очевидним, що в країні відсутня стратегія створення сприятливого підприємницького середовища та наявні суттєві вади існуючого державного регулювання сфери господарської діяльності. Серед першочергових дій необхідно забезпечити прозорість діяльності регуляторних органів при впровадженні своєї діяльності та проводити моніторинг результативності прийнятих регуляторних актів. За інформацією Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва, у 2005 р. 45% регуляторних актів не відповідали основним принципам державної регуляторної політики [9]. У той же час процедура прийняття рішень по дерегуляції бізнес-діяльності вкрай складна та формалізована. Намітилися позитивні тенденції, але все ще існує багато недоліків у процедурах започаткування та впровадження господарської діяльності, дозвільної системи (існує 150 законів, 500 постанов уряду та більше 150 інших регуляторних актів у цій сфері) [10]. Необхідно вдосконалити деякі норми законодавства про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, а також запровадити методи автоматичного обміну даними між різними органами і установами. Турбує і відсутність податкової реформи, в системі соціального страхування мають бути зміщені акценти з фіскальної на захисну функцію, потребує суттєвого удосконалення вся система звітності.

Для забезпечення можливості розвитку приватного сектора та підприємництва необхідна наявність правової бази, яка б підтримувала основні економічні свободи, гарантувала право приватної власності та забезпечувала б їх реалізацію. Непослідовність у проведенні правової реформи, певна політична заангажованість і незбалансованість парламентського процесу ускладнюють створення загального для всіх секторів економіки правового поля, що регулює відносини у сфері власності (у тому числі інтелектуальної), антимонопольні, корпоративні та загальні цивільні відносини. Серед нагальних проблем неузгодженість Цивільного і Господарського кодексів, відсутність Податкового кодексу, неприйняття нової редакції законів "Про власність" та "Про акціонерні товариства".

Крім названих вище проблем в нормативно-правовому полі, у сфері підприємницької діяльності, які стоять на заваді розвитку конкурентоспроможного економічного середовища, в Україні досі нерозвинені державні інститути, низька ефективність державних послуг та недостатня прозорість використання державних фінансів. Система державного управління має бути побудованою за принципами відкритості і підзвітності, що унеможливить бюрократію та корупцію. Сьогодні інтереси держави переважають над правами громадян, не відбувається консолідація і взаємодія всіх суспільних секторів – державного, приватного і громадського, одночасно з розмежуванням економічної влади і влади політичної. Монополістичний тип української економіки, коли відбувається експлуатація держави певними фінансово-промисловими групами свідчить про слабкість державних інститутів. При цьому вже давно існує необхідність корінної судової реформи, яка б забезпечила незалежність судів від органів виконавчої влади та надала б можливість

дисциплінарного контролю за суддями. Перші кроки на цьому шляху вже зроблені: запроваджений відкритий державний реєстр судових рішень, але залишається вкрай складна ситуація з виконанням судових рішень, а як відомо, без стадії виконання правосуддя не може вважатися завершеним.

Розглянуті вище першочергові заходи державної регуляторної політики мають стати основою для створення та підтримання конкурентоспроможного економічного середовища, в якому виникають і процвітають конкурентоспроможні компанії.

Література

1. Доповідь "Про внутрішній і зовнішній стан України у 2005 році". – www.niss.gov.ua.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь: 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
3. Пирожков С.І., Сухоруков А.І. Проблеми адаптації України до глобального економічного простору // Стратегічна панорама. – 2003. – № 3-4. – С. 98-105.
4. Sachs J. Press releases. – WEF, 1999. – www.weforum.org.
5. Портер М. Международная конкуренция. – М.: Международные отношения, 1993. – С. 35.
6. World Competitiveness Yearbook. – IMD, 2005. – www.imd.org.
7. Макара О. Регуляторне і законодавче середовище // Монітор конкурентоспроможності України. – К.: Рада конкурентоспроможності України. – 2006. – № 1. – С. 41–48.
8. Звіт про глобальну конкурентоспроможність 2006–2007. – www.weforum.org
9. Інформація про стан реалізації державної регуляторної політики у 2005 році. – www.dkrp.gov.ua.
10. Звіт Комісії "Блакитної Стрічки" – Україна. Пропозиції Президенту "Нова хвиля реформ". – К.: Програма розвитку ООН, 2005. – 104 с.